

Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap

Till socialutskottet

Socialutskottet beslutade den 17 april 2018 att ge civilutskottet tillfälle att senast den 17 maj 2018 yttra sig över proposition 2017/18:155 Modernare regler om assisterad befruktning och föräldraskap samt motioner.

Civilutskottet begränsar sitt yttrande till frågor om den rättsliga regleringen av föräldraskapet samt kommittémotionerna 2016/17:3143 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 7, 2016/17:3146 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13, 2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13, 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 1, 2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 5 i denna del, 2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2 och 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkandena 4 och 6 samt motion 2016/17:1518 av Sofia Arkelsten (M).

Civilutskottet anser att socialutskottet bör föreslå att riksdagen antar lagförslagen i berörda delar och avslår motionsförslagen.

I yttrandet finns fyra avvikande meningar (SD, L) och ett särskilt yttrande (KD).

Utskottets överväganden

Regeringens lagförslag

Propositionen

Propositionens huvudsakliga innehåll

Såvitt berör civilutskottets beredningsområde innehåller propositionen förslag om ändringar i föräldrabalken när det gäller föräldraskap vid assisterad befruktning med donerade könsceller, föräldraskap vid assisterad befruktning i egen regi eller i utlandet och föräldraskap vid ändrad könstillhörighet. Propositionen innehåller vidare förslag om ändringar i lagen (1985:367) om internationella faderskapsfrågor när det gäller föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Föräldraskap vid assisterad befruktning med donerade könsceller

I propositionen föreslår regeringen att kravet på att det blivande barnet har en genetisk koppling till minst en förälder vid assisterad befruktning ska tas bort och att det alltså ska vara möjligt att genomgå befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller. Som en följd av detta föreslås ändringar i 1 kap. föräldrabalken, som enligt sin rubrik innehåller bestämmelser om faderskapet och moderskapet till barn.

Det föreslås att om modern har genomgått en befruktning utanför kroppen, ska det avgörande förhållandet för faderskap eller för föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken vara att moderns make eller sambo har samtyckt till behandlingen.

Regeringen gör vidare bedömningen att de föräldraskapsrättsliga regler som i dag gäller för barn som har tillkommit genom assisterad befruktning med donerade könsceller också bör gälla för barn som tillkommit genom en befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller. Det innebär bl.a. att den kvinna som föder ett barn som tillkommit genom en sådan behandling ska anses som barnets mor.

Regeringen föreslår också en reglering av barnets rätt till information om sitt ursprung. Regleringen innebär att ett barn som har tillkommit genom en assisterad befruktning med donerade könsceller ska ha rätt att av sina föräldrar få veta det. Föräldrarna ska, så snart det är lämpligt, upplysa barnet om att han eller hon har tillkommit genom en sådan behandling.

Föräldraskap vid assisterad befruktning i egen regi eller i utlandet

Regeringen föreslår också i övrigt modernare regler om föräldraskap vid assisterad befruktning. Enligt förslaget ska reglerna i 1 kap. föräldrabalken om faderskap och föräldraskap efter en assisterad befruktning i utlandet eller i

egen regi vara desamma för olikkönade och samkönade par. Samtycke av en man som inte är barnets genetiska far eller av en kvinna ska kunna utgöra grund för faderskap respektive föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken, under förutsättning att behandlingen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och att barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Samtycke av en man som inte är barnets genetiska far ska inte längre kunna utgöra grund för faderskap vid en heminsemination.

Vidare ska faderskap eller föräldraskap inte fastställas om en ensamstående kvinna har genomgått en assisterad befruktning vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Däremot ska faderskap eller föräldraskap fastställas om en ensamstående kvinna har genomgått en heminsemination.

Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet

För att den föräldraskapsrättsliga regleringen ska bli tydligare och mer rättssäker föreslår regeringen vidare att det i 1 kap. föräldrabalken ska införas särskilda regler om föräldraskap för situationer där personer får barn efter det att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet. Enligt de föreslagna reglerna ska följande gälla.

En man som föder barn ska anses som far till barnet, men omfattas av det som i andra kapitel i föräldrabalken och andra författningar anges om mor och moderskap.

En kvinna som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst, eller som har samtyckt till en assisterad befruktning av sin make eller sambo, ska anses som mor till barnet, men omfattas av det som i andra kapitel i föräldrabalken och andra författningar anges om far och faderskap.

En man som bidrar med sina spermier till ett barns tillkomst, eller som har samtyckt till en assisterad befruktning av sin make eller sambo, ska anses som far till barnet.

Faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet ska fastställas genom bekräftelse eller dom.

Som bakgrund till förslaget konstaterar regeringen att en ändring av den könstillhörighet som anges för en person i folkbokföringen sker genom en juridisk process efter det att en medicinsk utredning har ägt rum. Den juridiska processen regleras i en särskild lag om fastställande av könstillhörighet i vissa fall, medan den medicinska utredningen i huvudsak genomförs enligt de föreskrifter som reglerar hälso- och sjukvården och de riktlinjer som gäller för medicinsk verksamhet. Tidigare var den som ändrade könstillhörighet från man till kvinna (MtK) eller från kvinna till man (KtM) tvungen att vara steriliserad eller av annan orsak sakna fortplantningsförmåga. Detta s.k. steriliseringskrav avskaffades den 1 juli 2013, och i dag är det möjligt för en KtM att föda barn. Det är också möjligt för en MtK att bidra med spermier till ett barns tillkomst. När steriliseringskravet vid ändring av könstillhörighet avskaffades, uttalades det att befintliga bestämmelser och principer i bl.a. den

föräldraskapsrättsliga lagstiftningen kan tillämpas analogt. Eftersom det är viktigt att tillämpningen är rättssäker och sker på ett sätt som tillvaratar såväl föräldrarnas som barnets rättigheter ansågs det dock lämpligt att följa upp rättstillämpningen (prop. 2012/13:107 s. 19 och 20).

Regeringen förklarar att det av den kartläggning som utredningen har gjort framgår att det slopade steriliseringskravet åtminstone inledningsvis gett upphov till vissa tillämpningsproblem i folkbokföringsverksamheten och att problemen beror på att den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen inte är anpassad till situationer då en person som ändrat könstillhörighet får barn.

Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet

Regeringen gör som en allmän utgångspunkt bedömningen att det inte bör genomföras författningsändringar enbart i syfte att underlätta för svenska medborgare att genomgå surrogatarrangemang i utlandet. Regeringen konstaterar dock att författningsändringar kan krävas av andra skäl, t.ex. för att den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen ska stå i överensstämmelse med principen om barnets bästa.

Regeringen redovisar att det av utredningens kartläggning framgår att de barn i Sverige som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet har fått en rättslig företrädare här och, när en förälder varit svensk medborgare, blivit svenska medborgare. Utredningens kartläggning visar också att de svårigheter som uppkommit i Sverige till följd av internationella surrogatarrangemang framför allt har handlat om långa handläggningstider på grund av svenska myndigheters osäkerhet vid handläggningen av frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet.

Regeringen konstaterar att det förekommer att faderskapet till barn som tillkommit genom surrogatarrangemang fastställs genom bekräftelse eller avgörande i domstol i barnets födelseland. Regeringen gör i sammanhanget bedömningen att det inte bör införas någon ny grund för att vägra att erkänna en utländsk fastställelse av faderskap som tar sikte på den situationen att barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far.

Vid sidan av de redovisade bedömningarna föreslår regeringen ändringar i lagen om internationella faderskapsfrågor som innebär utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag. Det föreslås att behörigheten för socialnämnder att fastställa faderskap ska utökas. Den utökade behörigheten innebär att faderskap kan fastställas genom bekräftelse av faderskapet under medverkan av en svensk socialnämnd även när socialnämnden inte har någon utredningsskyldighet, under förutsättning att barnet har sin hemvist utomlands, fastställelsen avser en man som har sin hemvist i Sverige, det påstås att barnet har tillkommit med mannens spermier och barnet i hemvistlandet inte har några andra rättsliga föräldrar än mannen och hans make, registrerade partner eller sambo. Svensk lag ska tillämpas. Det

föreslås vidare bl.a. att svenska domstolar i större utsträckning ska tillämpa svensk lag i mål om fastställande av faderskap.

Som bakgrund till förslagen förklarar regeringen bl.a. att utredningens kartläggning visar att det är vanligt att faderskapet till barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet fastställs i barnets födelseland genom att en anteckning om faderskapet görs i barnets födelsebevis. En sådan anteckning är varken en bekräftelse eller ett domstolsavgörande och kan därför inte erkännas i Sverige. För att åstadkomma ett rättsligt giltigt faderskap för barnet i Sverige krävs i dessa fall att den tilltänka fadern bekräftar faderskapet under medverkan av en socialnämnd eller att en talan om fastställande av faderskapet väcks i en svensk domstol.

Regeringen berör även frågan om adoption och gör bedömningen att reglerna om styvbarnsadoption inte bör ändras utöver vad som föreslås i proposition 2017/18:121 Modernare adoptionsregler.

Regeringen gör vidare bedömningen att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd bör ges i uppdrag att bl.a. ta fram ett kunskapsstöd till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet. Som bakgrund anförs bl.a. att det enligt utredningens kartläggning finns bristande kunskap hos de myndigheter som handlägger rättsliga frågor som kan uppkomma efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Detta har i vissa fall fått till följd att myndigheter tillämpar regelverket på olika sätt och har i andra fall lett till långa handläggningstider. Regeringen förklarar att den avser att återkomma med det angivna uppdraget.

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 1 föreslås att riksdagen ska avslå regeringens förslag om ändringar i föräldrabalken. Motionärerna anser att förslagen är dåligt underbyggda, vilket särskilt anges gälla förslagen om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet.

I kommittémotion 2016/17:3143 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över lagstiftningen i syfte att stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang i utlandet. Motsvarande förslag finns i kommittémotionerna 2016/17:3146 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13, 2017/18:3215 av Olof Lavesson m.fl. (M) yrkande 13 och 2017/18:3217 av Ewa Thalén Finné m.fl. (M) yrkande 1. Även i motion 2016/17:1518 av Sofia Arkelsten (M) finns ett sådant förslag.

Utskottets ställningstagande

Föräldraskap vid assisterad befruktning med donerade könsceller

Civilutskottet konstaterar i likhet med regeringen att syftet med en befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller är detsamma som vid annan form av assisterad befruktning, nämligen att det behandlade paret eller den

behandlade ensamstående kvinnan ska bli föräldrar respektive förälder till barnet. Civilutskottet gör därför samma bedömning som regeringen att de föräldraskapsrättsliga regler som i dag gäller för barn som har tillkommit genom assisterad befruktning med donerade könsceller också bör gälla för barn som tillkommit genom en befruktning utanför kroppen med enbart donerade könsceller.

I dag är det avgörande förhållandet för att faderskap eller föräldraskap ska uppstå att maken eller sambon har samtyckt till befruktningen av ägget. Ett sådant samtycke kommer inte att kunna lämnas vid en behandling med ett donerat befruktat ägg. Befruktningen kommer ju i dessa fall redan ha ägt rum när det blir aktuellt för kvinnans make eller sambo att samtycka till behandlingen. Enligt lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. är det makens eller sambons samtycke till att det befruktade ägget förs in i kvinnans kropp som är det avgörande förhållandet för att en behandling ska få genomföras. Civilutskottet anser i likhet med regeringen att det är rimligt att samma förhållande är avgörande också för att ett rättsligt faderskap eller föräldraskap ska uppstå. Om modern har genomgått en befruktning utanför kroppen bör därför det avgörande förhållandet för faderskap eller föräldraskap vara att moderns make eller sambo har samtyckt till behandlingen, dvs. även införandet av det befruktade ägget. Civilutskottet ställer sig alltså bakom regeringens förslag i denna del.

Civilutskottet ställer sig vidare bakom regeringens förslag om barnets rätt till information om sitt ursprung.

Föräldraskap vid assisterad befruktning i egen regi eller i utlandet

Civilutskottet konstaterar i likhet med regeringen att en målsättning är att den föräldraskapsrättsliga regleringen ska vara jämlik och inte utan tungt vägande skäl skilja på personer beroende på sexuell läggning eller kön. En annan viktig utgångspunkt är att strävan att tillgodose en persons önskan att bli förälder efter en assisterad befruktning alltid måste ske med barnets bästa i fokus.

Civilutskottet instämmer i regeringens uppfattning att det bästa för det blivande barnet är att en assisterad befruktning utförs där barnet har en rätt till information om sitt ursprung. När föräldraskap ska fastställas efter en assisterad befruktning med donerade könsceller är det vidare rimligt att samhället har en viss insyn och kontroll. Den föräldraskapsrättsliga regleringen bör därför utformas på ett sätt som tillgodoser dessa intressen.

När en assisterad befruktning utförs vid en behörig inrättning utomlands har samhället möjlighet till en viss insyn och kontroll. I många länder finns det också en rätt för ett barn som har tillkommit genom assisterad befruktning att få information om donatorn. Liksom regeringen anser därför civilutskottet att samtycke även fortsättningsvis bör kunna utgöra grund för faderskap vid assisterade befruktningar med donerade spermier i utlandet, dock under förutsättning att behandlingen har utförts vid en behörig inrättning och att det barn som tillkommit genom behandlingen har en rätt till information om

spermiedonatorn. Detsamma bör gälla i fråga om föräldraskap för barn som kommer till genom assisterad befruktning i äktenskap, registrerade partnerskap eller samboförhållanden mellan två kvinnor. Regleringen blir härigenom densamma för olikkönade par och kvinnliga samkönade par.

När det gäller s.k. heminseminationer saknar samhället helt insyn och kontroll. Inte heller kan rätten för det barn som tillkommer genom behandlingen att få information om spermiedonatorn säkerställas, utan möjligheterna att få sådan information är helt avhängig de involverade vuxnas inställning. Civilutskottet gör mot denna bakgrund samma bedömning som regeringen att samtycke inte längre bör kunna utgöra grund för faderskap, och inte heller för föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken, vid en heminsemination med donerade spermier. Rättsligt föräldraskap för en person som inte har burit och fött barnet bör i dessa fall alltså förutsätta en styvbarnsadoption.

När en ensamstående kvinna har genomgått en assisterad befruktning inom svensk hälso- och sjukvård blir hon ensam förälder till det barn som tillkommer genom behandlingen. Något faderskap eller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken ska alltså inte fastställas för barnet. Om behandlingen har utförts i egen regi, ska däremot socialnämnden alltid försöka fastställa faderskapet eller föräldraskapet för barnet. Som påpekats ovan har samhället inte någon insyn eller kontroll vid heminseminationer, och barnet har inte heller någon rätt till information om sitt genetiska ursprung. Civilutskottet instämmer därför i regeringens bedömning att faderskap eller föräldraskap för barnet även fortsättningsvis ska fastställas när en ensamstående kvinna genomgått en heminsemination med donerade spermier.

Civilutskottet ställer sig alltså bakom regeringens förslag i anförda delar.

Föräldraskap vid ändrad könstillhörighet

Civilutskottet instämmer i regeringens uppfattning att det är angeläget att den föräldraskapsrättsliga regleringen är tydlig. Det ska inte för enskilda och myndigheter råda någon tvekan om vilka som ska anses som ett barns föräldrar. Frågan om erkännande av en könskorrigering omfattas vidare av rätten till privatliv enligt artikel 8 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. En registrering av en man som mor har av svenska förvaltningsdomstolar också ansetts stå i strid med den enskildes rätt till respekt för privatlivet. Civilutskottet delar mot den bakgrunden regeringens bedömning att det bör införas särskilda regler för situationer där personer får barn efter det att någon av dem eller båda har ändrat könstillhörighet och att föräldraskapet i dessa situationer bör betecknas och registreras på ett sätt som avspeglar föräldrarnas juridiska könstillhörighet.

Civilutskottet anser i likhet med regeringen att den föräldraskapsrättsliga regleringen när någon av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet bör utgå från den könstillhörighet som framgår av folkbokföringen. En man som

föder ett barn bör således betecknas och registreras som far till barnet. Om mannen har genomgått en assisterad befruktning som ensamstående, bör motsvarande regler som gäller vid assisterad befruktning av ensamstående kvinnor gälla för honom. Även en man som uppfyller villkoren för att fastställas som far (genom att ha bidragit med sina spermier till barnets tillkomst) eller, efter en assisterad befruktning, anses som far (genom att ha samtyckt till behandlingen) bör betecknas och registreras som far. En kvinna som uppfyller motsvarande villkor bör betecknas och registreras som mor till barnet. Att en kvinna som föder barn ska anses som barnets mor följer redan av den oskrivna moderskapsprincipen och behöver därför inte regleras särskilt. Genom den föreslagna regleringen undviks, som regeringen framhåller, de tillämpningsproblem som annars skulle kunna uppkomma om den person som ändrat könstillhörighet är intersexuell eller har ändrat könstillhörighet mer än en gång innan han eller hon får barn.

Civilutskottet delar vidare regeringens bedömning att föräldrar i vissa fall bör ha andra rättigheter och skyldigheter än de som följer av den föräldraskapsrättsliga beteckningen. Även om föräldraskapet ska betecknas och registreras i överensstämmelse med den rättsliga könstillhörigheten, bör en KtM som föder barn ha samma rättigheter, förmåner och skyldigheter som han hade haft om han inte ändrat könstillhörighet. Han bör alltså omfattas av de bestämmelser som gäller för en mor. Det kan bl.a. gälla bestämmelser om rätt till föräldrapenning i samband med ett barns födelse. På motsvarande sätt bör den MtK som bidragit med sina spermier, eller som samtyckt till en assisterad befruktning av sin make eller sambo, omfattas av de bestämmelser som gäller för en far.

Civilutskottet anser i likhet med regeringen att faderskap eller moderskap för den som inte föder barnet i de fall då föräldrarna inte är gifta med varandra, liksom i andra fall där den födande föräldern inte är gift, bör fastställas genom bekräftelse eller dom. Civilutskottet ansluter sig även till regeringens uppfattning att samma ordning bör gälla även i de fall då föräldrarna är gifta med varandra. Någon faderskapspresumtion eller motsvarande moderskapspresumtion bör alltså inte gälla i dessa fall. Faderskapspresumtionen bygger ju på tanken att den i de allra flesta fall anger den genetiska fadern som barnets rättsliga far. Som regeringen framhåller kan det inte i samma utsträckning antas att en person som har ändrat könstillhörighet och ska fastställas som far eller mor till barnet kommer att ha bidragit med sina spermier till befruktningen. Detta är också ett av skälen till att det i dag inte finns någon motsvarande presumtion för den kvinna i ett samkönat äktenskap som inte har fött barnet.

Civilutskottet ställer sig alltså bakom regeringens förslag i anförda delar.

Slutsats beträffande ändringar i föräldrabalken

Sammanfattningsvis anser civilutskottet att socialutskottet bör föreslå att riksdagen antar regeringens förslag om ändringar i föräldrabalken (punkten 1 i propositionen) och avslår motion 2017/18:4108 (SD) yrkande 1.

Föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet

Civilutskottet instämmer inledningsvis i regeringens bedömning att det inte bör genomföras författningsändringar enbart i syfte att underlätta för svenska medborgare att genomgå surrogatarrangemang i utlandet, men konstaterar i likhet med regeringen att författningsändringar kan krävas för att den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen ska stå i överensstämmelse med principen om barnets bästa.

Civilutskottet gör vidare samma bedömning som regeringen att det inte bör införas någon ny grund för att vägra att erkänna en utländsk fastställelse av faderskap som tar sikte på den situationen att barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far. Civilutskottet konstaterar därmed att en utländsk fastställelse av faderskap genom bekräftelse eller domstolsavgörande som huvudregel även fortsättningsvis kommer att gälla i Sverige.

När det sedan gäller regeringens förslag om utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag konstaterar civilutskottet i likhet med regeringen att det är viktigt att reglerna om fastställande av faderskap i internationella förhållanden är effektiva och förutsägbara. När det handlar om att fastställa faderskapet för ett barns genetiska far bör, som regeringen anför, reglerna vara utformade så att eventuella svårigheter att fastställa faderskapet begränsas. Särskilt i de fall då ett barn i hemvistlandet saknar andra rättsliga föräldrar än de tilltänka föräldrarna framstår det som otillfredsställande att tidsutdräkt uppstår på grund av längre handläggningstider i domstol eller på grund av att det i barnets födelseland inte finns någon tydlig rättslig reglering avseende faderskapet som svenska domstolar kan tillämpa. Civilutskottet delar mot den bakgrunden regeringens bedömning att det finns skäl att göra det lättare att i Sverige fastställa faderskapet för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Civilutskottet ställer sig därför bakom regeringens förslag i denna del.

När det gäller den i propositionen berörda frågan om adoption delar civilutskottet regeringens bedömning att det inte finns anledning att ändra reglerna om styvbarnsadoption utöver vad som föreslås i proposition 2017/18:121 Modernare adoptionsregler.

Civilutskottet anser liksom regeringen att det är viktigt att de myndigheter som kommer i kontakt med frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet har god kännedom om relevanta regler. Utskottet ser därför positivt på det uppdrag som regeringen avser att ge Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd i den del det avser att ta fram ett kunskapsstöd till de myndigheter som kan

komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet. Förutom att främja en enhetlig tillämpning av regelverket kan uppdraget också antas motverka problemet i vissa fall med långa handläggningstider.

Sammanfattningsvis anser civilutskottet att socialutskottet bör föreslå att riksdagen antar regeringens förslag om ändringar i lagen om internationella faderskapsfrågor (punkten 2 i propositionen). Genom den föreslagna regleringen på området och det aviserade uppdraget till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd enligt ovan får önskemålen i motionerna 2016/17:1518 (M), 2016/17:3143 (M) yrkande 7, 2016/17:3146 (M) yrkande 13, 2017/18:3215 (M) yrkande 13 och 2017/18:3217 (M) yrkande 1 i huvudsak anses vara tillgodosedda. Motionsyrkandena bör därför avstyrkas.

Civilutskottet övergår nu till att under skilda rubriker behandla de övriga motionsyrkandena som innehåller förslag om tillkännagivanden i frågor som anknyter till lagförslaget. Dessutom behandlar utskottet regeringens redovisning av hanteringen av riksdagens tillkännagivande om utredningar om faderskap för ogifta.

Översyn av föräldrabalken

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4108 av Carina Ståhl Herrstedt m.fl. (SD) yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör ta initiativ till en översyn av 1 kap. föräldrabalken. Motionärerna menar att de successiva lagändringarna under årens lopp har gjort kapitlet svåröverskådligt och att det därför behöver förtydligas.

Utskottets ställningstagande

Det lagförslag som civilutskottet tidigare i yttrandet ställt sig bakom innebär bl.a. ändringar i 1 kap. föräldrabalken. Regeringen anför i propositionen, i anslutning till sitt förslag om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet, att det kan övervägas om det med anledning av den föreslagna regleringen nu finns anledning att lagfästa den oskrivna principen att den kvinna som föder ett barn är barnets mor. Regeringen förklarar att frågan inte kan behandlas i detta lagstiftningsärende men att det kan finnas skäl att återkomma till den i ett annat sammanhang. Vidare förklarar regeringen att det som Lagrådet framhåller också kan finnas anledning att överväga en mer heltäckande översyn av reglerna i 1 kap. föräldrabalken. Regeringen uttalar även att den kommer att återkomma med anledning av betänkandet Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92), som bl.a. innehåller förslag om att regeringen ska tillsätta en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av föräldrabalken i syfte att göra den könsneutral.

Civilutskottet förutsätter mot bakgrund av det anförda att regeringen vid en lämplig tidpunkt kommer att ta nödvändiga initiativ till en översyn av 1 kap. föräldraskapen. Därmed anser civilutskottet att det inte finns behov av något tillkännagivande, och motionsyrkandet bör följaktligen avstyrkas.

Föräldraskap för befintliga barn vid ändrad könstillhörighet

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4102 av Emma Henriksson m.fl. (KD) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda möjligheten att inte låta de nya reglerna om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet omfatta redan befintliga familjerelationer, vilket också bör återspeglas i folkbokföringen.

Utskottets ställningstagande

Civilutskottet har tidigare i yttrandet ställt sig bakom regeringens lagförslag om särskilda regler om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet. Regleringen ska tillämpas för att fastställa vem som är far eller mor till ett barn som föds efter det att könstillhörigheten för någon av eller båda föräldrarna har ändrats. Regleringen ska däremot inte tillämpas för att fastställa vem som är ett barns far eller mor när en sådan sedan tidigare är fastställd, och reglerna gäller alltså inte i förhållande till ett barn som är fött före ändringen av könstillhörigheten. Detta innebär att den föräldraskapsrättsliga regleringen är i överensstämmelse med önskemålen i motionen, och motionsyrkandet bör utifrån den utgångspunkten avstyrkas.

En annan sak är, som påpekas i propositionen, att Skatteverket i egenskap av folkbokföringsmyndighet har till uppgift att registrera uppgifter i folkbokföringen om en persons familj, bl.a. vem som är förälder till ett barn, och att det därför är Skatteverket som med tillämpning av bl.a. folkbokföringslagen (1991:481) får bedöma huruvida en ändrad könstillhörighet i varje enskilt fall bör leda till en ändring av uppgiften om föräldraskap. Den regleringen ligger utanför civilutskottets beredningsområde, och civilutskottet tar därför inte ställning till om det utifrån den regleringen kan finnas skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av motionsyrkandet.

Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs en könsneutral föräldraskapspresumtion för en gift partner till den som föder ett barn vid ändrad könstillhörighet.

Utskottets ställningstagande

Civilutskottet har tidigare i detta yttrande ställt sig bakom regeringens lagförslag om att när någon av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet, ska faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet fastställas genom bekräftelse eller dom även när föräldrarna är gifta med varandra.

Vidare konstaterar civilutskottet att Utredningen om faderskap och föräldraskap har i uppdrag att bl.a. ta ställning till om föräldraskapet för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning bör presumeras på motsvarande sätt som faderskapet i dag presumeras för en gift man (dir. 2017:28). Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018. Därutöver föreslås i betänkandet Transpersoner i Sverige – Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92) bl.a. att regeringen tillsätter en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av föräldraskapet i syfte att göra den könsneutral. Regeringen förklarar i propositionen att den kommer att återkomma med anledning av betänkandet.

Mot den bakgrunden anser civilutskottet att det inte finns skäl att föreslå något initiativ från riksdagen med anledning av motionen, och motionsyrkandet bör därför avstyrkas.

Den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4123 av Barbro Westerholm m.fl. (L) yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda hur man ytterligare kan stärka den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom värdmoderarrangemang i utlandet.

Utskottets ställningstagande

Som civilutskottet ovan konstaterat när det gäller föräldraskap vid surrogatarrangemang i utlandet kommer en utländsk fastställelse av faderskap genom bekräftelse eller domstolsavgörande som huvudregel även fortsättningsvis att gälla i Sverige, även när barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far.

Vidare innebär det lagförslag som civilutskottet tidigare i yttrandet ställt sig bakom att det införs utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag, vilket gör det lättare att i Sverige fastställa faderskapet för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet.

Civilutskottet konstaterar även att regeringen, i syfte att främja en enhetlig tillämpning av regelverket på området och motverka problemet i vissa fall med långa handläggningstider, avser att ge Myndigheten för familjerätt och

föräldraskapsstöd i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd till de myndigheter som kan komma att hantera frågor som rör surrogatarrangemang i utlandet.

Mot den redovisade bakgrunden anser civilutskottet inte att det finns behov av någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionen, och motionsyrkandet bör därför avstyrkas.

Redovisning av tillkännagivande

Propositionen

I propositionen redovisar regeringen under rubriken ”Ärendet och dess beredning” en anslutande fråga om riksdagens tillkännagivande när det gäller utredningar om faderskap för ogifta och anför (s. 23 f.) följande:

Frågor om faderskap har också varit föremål för behandling i riksdagen. I mars 2015 tillkännagav riksdagen för regeringen att det finns skäl för att undersöka vissa frågeställningar i väckta motioner kring den nuvarande ordningen för utredningar om faderskap för ogifta. Motionerna handlade om att utredningarna måste kunna moderniseras och förenklas och att ett faderskap borde kunna fastställas redan under graviditeten. Enligt riksdagen borde det vara en uppgift för regeringen att överväga om det finns behov av förändringar och i så fall ta nödvändiga initiativ samt i lämpligt sammanhang återkomma till riksdagen och redovisa resultatet av arbetet (bet. 2014/15:CU6 punkt 4, rskr. 2014/15:122). Regeringen tillsatte i mars 2017 en utredning om modernare regler om faderskap och föräldraskap (dir. 2017:28). Ett av utredningens uppdrag är att lämna förslag på hur reglerna om bekräftelse av faderskap och föräldraskap för ogifta kan moderniseras och förenklas. Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018. Genom denna redovisning anser regeringen att riksdagsskrivelsen är slutbehandlad.

Utskottets ställningstagande

Civilutskottet har inga invändningar mot regeringens bedömning att riksdagens tillkännagivande om utredningar om faderskap för ogifta (bet. 2014/15:CU6, rskr. 2014/15:122) är slutbehandlat genom de åtgärder som regeringen redovisar.

Stockholm den 17 maj 2018

På civilutskottets vägnar

Caroline Szyber

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Caroline Szyber (KD), Mats Green (M), Hillevi Larsson (S), Carl-Oskar Bohlin (M), Eva Sonidsson (S), Roger Hedlund (SD), Cecilie Tenfjord-Toftby (M), Leif Nysmed (S), Ola Johansson (C), Emma Hult (MP), Johanna Haraldsson (S), Mikael Eskilandersson (SD), Robert Hannah (L), Åsa Eriksson (S), Thomas Finnborg (M), Jonas Gunnarsson (S) och Hamza Demir (V).

Avvikande meningar

1. Regeringens lagförslag (SD)

Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilandersson (SD) anför:

Propositionen innehåller förslag om ändringar i föräldrabalken som vi anser är dåligt underbyggda. Detta gäller särskilt frågan om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet, där de förslag som regeringen nu lägger fram och som utgår från en persons juridiska kön är ett försök att hantera konsekvenserna av det avskaffade steriliseringskravet. Förslagen borde föregås av en mer omfattande utredning om hur man bör se på frågor om kön och könstillhörighet.

Vi anser därför att riksdagen bör avslå regeringens förslag om ändringar i föräldrabalken. Vi gör ingen annan bedömning än majoriteten när det gäller regeringens lagförslag i övriga delar. Enligt vår mening bör alltså socialutskottet med bifall till motion 2017/18:4108 (SD) yrkande 1 avstyrka propositionen i berörd del (punkten 1).

2. Översyn av föräldrabalken (SD)

Roger Hedlund (SD) och Mikael Eskilandersson (SD) anför:

Propositionen innehåller förslag om bl.a. ändringar i 1 kap. föräldrabalken, som enligt sin rubrik innehåller bestämmelser om faderskapet och moderskapet till barn. Kapitlet har ändrats flera gånger under årens lopp när nya metoder för befruktning har godtagits. De successiva lagändringarna har gjort kapitlet svåröverskådligt, och flera av paragraferna är utformade på ett sådant sätt att deras innebörd inte framgår tillräckligt tydligt. För att bristerna ska avhjälpas behöver kapitlet ses över i sin helhet. Regeringen bör skyndsamt ta nödvändiga initiativ till detta. Vi anser därför att socialutskottet bör tillstyrka motion 2017/18:4108 (SD) yrkande 2.

3. Föräldraskapspresumtion vid ändrad könstillhörighet (L)

Robert Hannah (L) anför:

Det lagförslag som jag tidigare i yttrandet ställt mig bakom innebär att när någon av eller båda föräldrarna har ändrat könstillhörighet, ska faderskap eller moderskap för den som inte har fött barnet fastställas genom bekräftelse eller dom även när föräldrarna är gifta med varandra. Någon faderskapspresumtion

eller motsvarande moderskapspresumtion gäller alltså inte i dessa fall. Denna ordning bör dock ändras för framtiden.

Utredningen om faderskap och föräldraskap har i uppdrag att bl.a. ta ställning till om föräldraskapet för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning bör presumeras på motsvarande sätt som faderskapet i dag presumeras för en gift man (dir. 2017:28). Uppdraget ska redovisas senast den 31 augusti 2018.

Jag anser att regeringen bör prioritera frågan och skyndsamt återkomma med ett lagförslag som innebär att det införs en könsneutral föräldraskapspresumtion för bl.a. en gift partner till den som föder ett barn vid ändrad könstillhörighet. Socialutskottet bör alltså tillstyrka motion 2017/18:4123 (L) yrkande 6.

4. Den rättsliga tryggheten för barn som tillkommit genom surrogatarrangemang (L)

Robert Hannah (L) anför:

Det lagförslag som jag tidigare i yttrandet ställt mig bakom innebär att det införs utökade möjligheter för socialnämnder och domstolar att fastställa faderskap enligt svensk lag, vilket gör det lättare att i Sverige fastställa faderskapet för barnets genetiska far efter ett surrogatarrangemang i utlandet. Detta är positivt.

Det är också positivt att en utländsk fastställelse av faderskap genom bekräftelse eller domstolsavgörande som huvudregel även fortsättningsvis kommer att gälla i Sverige, även när barnet har tillkommit genom ett surrogatarrangemang och den man som fastställelsen avser inte är barnets genetiska far.

Regeringens åtgärder är dock långtifrån tillräckliga för att säkerställa en trygg ställning för de barn som tillkommer genom värdmoderarrangemang i utlandet. Jag anser därför att regeringen bör utreda hur man ytterligare kan stärka den rättsliga tryggheten för dessa barn. Socialutskottet bör alltså tillstyrka motion 2017/18:4123 (L) yrkande 4.

Särskilt yttrande

Föräldraskap för befintliga barn vid ändrad könstillhörighet (KD)

Caroline Szyber (KD) anför:

Som konstaterats tidigare i yttrandet ska den föreslagna regleringen om föräldraskap vid ändrad könstillhörighet tillämpas för att fastställa vem som är far eller mor till ett barn som föds efter det att könstillhörigheten för någon av eller båda föräldrarna har ändrats. Regleringen ska däremot inte tillämpas för att fastställa vem som är ett barns far eller mor när en sådan sedan tidigare är fastställd, och reglerna gäller alltså inte i förhållande till ett barn som är fött före ändringen av könstillhörigheten. Den föräldraskapsrättsliga regleringen är alltså i överensstämmelse med önskemålen i motion 2017/18:4102 (KD) yrkande 5.

En annan sak är att Skatteverket i egenskap av folkbokföringsmyndighet har till uppgift att registrera uppgifter i folkbokföringen om en persons familj, bl.a. vem som är förälder till ett barn. Skatteverket bedömer med tillämpning av bl.a. folkbokföringslagen (1991:481) huruvida en ändrad könstillhörighet i varje enskilt fall bör leda till en ändring av uppgiften om föräldraskap. Den psykiska ohälsan och suicidrisken är hög i gruppen av personer med könsidentitetsproblematik, och det är känt att familjerelationerna har en mycket stor betydelse för att minska ohälsan. Jag anser därför i likhet med motionärerna i den angivna motionen att i de fall den enskilde inte önskar få familjerelationer ändrade i folkbokföringen, bör detta inte påtvingas när det gäller befintliga familjerelationer. Den frågan ligger dock inte inom civilutskottets beredningsområde, och jag vill därför hänvisa till den beredning som kommer att äga rum i socialutskottet.